

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Academic Journal of Language and Literature

CİLT/VOLUME: 4, SAYI/ISSUE: 1, NİSAN/APRIL 2020

Meryem KÖSE

Yüksek Lisans Öğrencisi,
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
meryemkosef@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-7876-6311>

Bir Yaşam Tarzı Olarak Dilencilik: Hayattan Sahifeler

Mendicity As a Lifestyle: Pages From Life

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 11.03.2020

Kabul Tarihi/Accepted: 23.04.2020

Yayın Tarihi/Published: 30.04.2020

Atıf/Citation

KÖSE, Meryem (2020). Bir Yaşam Tarzı Olarak Dilencilik: Hayattan Sahifeler. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 4 (1), 165-177. DOI: 10.34083/akaded.702538.

KÖSE, Meryem (2020). Mendicity as a Lifestyle: Pages From Life. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 4 (1), 165-177. DOI: 10.34083/akaded.702538.

<https://doi.org/10.34083/akaded.702538>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

Öz

Hüseyin Rahmi Gürpınar, topluma içeriden bakarak gözlemleriyle dönemin yaşama yansıyan yönlerini eserlerinde işlemiştir. Onun eserlerinde toplumun pek çok kesiminde yaşamlarını sürdüren topluluklar hakkında bilgilere ulaşmak mümkündür. Toplumun farklı bir kesiminin yaşam şeklini yer yer mizah unsurlarıyla şiveler kullanarak, gerçekleri dönüştürerek okuyucuya sunmuştur. *Hayattan Sahifeler* romanında da toplumda farklı bir şekilde yer edinmiş ve bunu yaşam şekli olarak devam ettiren dilencilerin günlük yaşamının izlerini romanında ele almıştır. Gürpınar'ın gözlemlerinden dilenmenin bir meslek gibi hayatlarının bir parçası olduğu romanda anlaşılmaktadır. *Hayattan Sahifeler* romanında, dilencilikle yaşamlarını devam ettiren bu sosyal grubun tek bir yönünü değil; roman kişilerinin insanlara, olaylara ve çevreye bakışını da görmek mümkündür. Eser, dilencilerin içinde buldukları yaşam koşullarını, toplumun kültürel yapısını yansıtmaları bakımından öneme sahiptir.

Bu çalışmada, *Hayattan Sahifeler* romanında yazarın dilencilikle ilgili gözlemlerini okuyucuya ne şekilde sunduğunu ve toplumun bir parçası olan dilencilik yaşama nasıl yansıdığını, dilencilik estetiğinin nasıl olduğunu, dilencilik yaparken kullandıkları hilelerin ne olduğunu ve dilencilik diğer yönlerini incelemeye çalışacağız. Toplumun içinde yaşayan bir grubun yaşamı algılayışını daha iyi anlayabilmek için toplumbiliminden, psikolojiden, modadan faydalanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Hayattan Sahifeler*, dilencilik, yaşam tarzı.

Abstract

Huseyin Rahmi Gurbınar addresses the aspects of the period which reflect on life in his works through his observations by watching the society from the inside. It is possible to receive information about the communities surviving in many segments of society from his works. He introduces the lifestyle of a different segment of society to the reader by using accents with elements of humor in some parts and by transforming the realities. In his novel, named Hayattan Sahifeler (Pages from Life), he addresses the traces of the daily lives of beggars, who take a different place in society and keep this going as a lifestyle. It is understood from the observations of Gurbınar that the mendicity is a part of their lives likes a profession. In the novel of Hayattan Sahifeler, it is possible to see not only a single aspect of this social class that survives through mendicity, but also the perspectives of the characters of the novel on people, events and surroundings. The work has importance in reflecting the living conditions of the beggars and the cultural structure of society.

In this study, we will try to analyze how the author presents his observations on mendicity to the reader in the novel of Hayattan Sahifeler, how the mendicity, which is a part of society, reflects on the life, what are the aesthetics of mendicity, what are the tricks they use while begging and the other aspects of mendicity. Sociology, psychology and fashion will be benefited from in order to better understand the life perceptions of a group living in society.

Keywords: Huseyin Rahmi Gurbınar, *Hayattan Sahifeler*, mendicity, lifestyle.

Giriş

Hüseyin Rahmi Gürpınar, sosyal hayatı, sokağı pek çok eserinde işlemiştir. Ahmet Hamdi Tanpınar, “Türk romanında hakiki konuşma, Hüseyin Rahmi ile başlar.” (Tanpınar, 1977:67) diyerek içinde yaşadığı toplumdaki insanları tanıyan bir yazar olduğunu vurgular. Eserlerindeki kahramanlarını, içinde bulunduğu kültürel özelliklerle konuşturmuş, mizah ögesine de yer vermiştir. *Hayattan Sahifeler* romanında da konuşmaya yansıyan kültürel unsurlarıyla mahallenin mevcut akışını işlemiştir. Gürpınar, toplum tarafından pek bilinmeyen, hayatlarını dilencilik yaparak sürdüren çingenelerin hayatları hakkında bilgiler vermiştir. Roman, toplumun sosyal boyutunu yansıtmaya bakımından önem taşımaktadır.

Eser, 1918 yılında tefrika edilmiştir. Osmanlı'nın son dönemlerindeki sosyal yapıyı yansıtmaya bakımından önemlidir. O dönemlerde sıkça görülen ıskatçı, diğer adıyla "mortçu" dilenci grubu cenazelerin çok olduğu ve kendi isimlendirdikleri "yaprak dökümü, taş kızgınlığı, kanun ayları" (Göktaş, 1994:56-57) zamanları bu dilenci grubu için önem ifade eder. Gürpınar, bu dilenci grubunun taktikleri, giyimleri, dilenme süreçleri hakkında pek çok ipucu vermektedir.

Romanın ismi, hayatın içinden bir kesit sunacağına dair ipucu vermektedir. Roman kahramanlarının yaşamı, yazarın gözlemleriyle aktarılmıştır ve bu kahramanlar toplumun içinde var olan bir kesimi yansıtmaktadır. Hüseyin Rahmi Gürpınar, bir mahallede yaşayan dilenci grubunun günlük yaşamından kesitler sunarak dilencilerin yaşama dair görüşlerini ve yaşam biçimlerini ana kahraman Hacer üzerinden anlatmaktadır.

Hacer, rolünü iyi oynayıp parayı kapan yaman bir tiptir. Vaktiyle güzelliğini bir meta olarak satmıştır. Hacer'in insanları kandırma ve riyakarlık, usta olduğu maharetleridir. Nabza göre şerbet vererek ve kendi ailesi ile ilgili yalan söyleyerek, ağlayarak ve fakirliği yüzünden kötü duruma düştüğünü söyleyerek insanların duygularını sömürür. Dili kuvvetli olduğundan diğer dilencilere kıyasla daha çok para elde eder.

Roman kişilerinin hayatı dilencilik etrafında şekillenmiştir. Dilencilik onlar için hayatlarını kazandıkları bir meslek gibidir. Hacer ve diğer dilencilerin bir defin haberi aldıklarında hemen oraya yönelmesi, başka uğraşlarının olmaması, hayatlarının merkezinde dilencilik olduğunun göstergesidir.

Yaşam Tarzı Olarak Dilencilik

Dilenci, temelini yoksulluğun oluşturduğu, sosyal yaşamda yer bulan grubun bir parçasıdır. Yoksulluk, Marshall'e göre “genellikle maddi, bazen de kültürel kaynaklardan yoksun kalındığını ifade eden durum” dur. (Marshall, 2005:825) Dilenci ise kelime anlamı “avuç açıp rastgelenden akçe vesaire isteyen fakir ve muhtaç âdem, sâil, gedâ” (Kamûs-ı Türkî, 2000:544) olan, toplumun bu kesimini temsil eden kişidir.

Dilencilik ile emek karşılığı para kazanma arasında birtakım farklar söz konusudur. Bu farklardan en önemlisi dilencilikte karşı tarafın dilenciden herhangi bir iş yapması gibi bir beklentisi olmadığı halde kendi isteğiyle yaptığı işin karşılığını maddi olarak beklemesidir. Kendi rızasıyla yaptığı işin karşılığını bekleyerek kendisine para verilmesinin hakkı olduğunu bu şekilde meşrulaştırmaktadır.

Toplumun dilenciye olan bakışı ile ilgili değerlendirmeler yine edebi eserlere yansımıştır. Toplum, genellikle fiziksel özellikleri ve davranışları ile dilencileri bir kategoriye yerleştirmektedir. Dilencilerin ortak bir bilinçte hareket ederek ortak davranış ve görüntü sergiledikleri düşünüldüğünde karşımıza sosyal bir tip çıkmaktadır.

Toplumda oluşmuş ortak dilenci algısı dilenci grubunu oluşturur. Georg Simmel'e göre onları yoksul olarak tanımlamak ve dilenciligi normal karşılamak dilencilerin

toplumdan para alma haklarının (Simmel, 2009:157) olduğu düşüncesine götürmektedir. Tıpkı roman kahramanı Hacer'in kendisinde böyle bir hakkı görmesi gibi.

“... Akıbetimizi bilip de birbirimizle hoş geçinsek! Bir lokma ekmek için nedir bu dır? Nedir bu kavga? Varlığı olanlar, olmayanlara bakıverseler, görüp gözetsele ne olur? Fukarayı arayıp soran yok. Haftalar geçiyor da bir göğsü imanlısına, kalbi merhametlisine tesadüf edemiyoruz. Bazen öyle efendilere rast geliyorum ki, sımsıkı kürkünü giymiş, boyun atkısını sarmış, eldivenlerini geçirmiş... Tatlısıyla, ekşisiyle fıstık gibi tım tıkız karnını doyummuş. Çehresinden kan damlıyor şöyle...Ah... Ah yediği helal mi?” (Gürpınar, 2015:22)

Hacer, her ne kadar karşısındaki insanı etkilemek ve vicdanını kullanarak daha çok para elde etmek niyetinde olsa da yardıma ihtiyacı olduğundan toplumun kendisine maddi yardımda bulunması gerektiğini düşünür. Hacer'in ihtiyaç sahibi olduğunu vurgulaması, kendisini aşağılama hissinden kurtarmak içindir. Bunun doğal bir hakkı olduğu kanısındadır. Bu şekilde toplumsal düzenin sağlanacağını düşünmektedir.

“Çantayı hep içindeki paralarla sana versek yine isteyeceksin...”

“Hakkımı istiyorum evladım... Hakkımı...” (Gürpınar, 2015:77) ifadesinden de Hacer'in para almayı kendinde bir hak olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Ahmet Rasim'in *Şehir Mektupları*ndaki gözlemlerinde “Allah bana vereceğini sana verdiği paraya kısmet etmiştir” (Rasim,1990:42) diyen dilenci ile benzerlik göstermektedir. Bu bakış açısı kişinin kendisini aşağılanma duygusuna karşı göstermiş olduğu bir savunma mekanizması olarak karşımıza çıkar. Dilenci kendinde gördüğü bu hakkı, dini bir olguya dayandırarak yaptığını doğruluğunu meşrulaştırmaktadır.

Hayattan Sahifeler romanındaki dilenciligi farklı kılan özelliklerden biri de gerçek yaşamda olduğu gibi roman kişilerinin dilenciligi bir yaşam şekli olarak sürdürmeleridir. Dilencilik, Hacer ve diğerleri için yaşamlarını idame ettirmelerinin doğal bir sürecidir. Hacer'in, yeşil örtüsü koynunda, su dolu testisi tarafında, asası diğer yanında, alesta cenaze bekliyor oluşu, dilencilığın hayatının merkezinde olduğunu göstermektedir. “Borcum çoğalmış. Fakat havalar böyle iyi gidip de buradan tabut geçmezse galiba açlıktan birer birer hep öleceğiz... Taş kızgınlığı bir, yaprak dökümü iki, kânunlarla mart üç... İşte mortçuların yüzlerini güldüren üç mevsim...” (Gürpınar, 2015:5) Kendileri için özel mevsim zamanları bile oluşturmuş olan bu dilenci grubu için dönemlerin dilencilik yapma ve daha çok para kazanabilme yönünden büyük önemi vardır.

Sürtük Hacer ile Ayşe arasında çıkan kavganın, o esnada -mezarlığa- sekbanlar bayırına bir paşa karısı cenazesinin geldiği haberiyle bir anda bitmesi ile “Hepsi cenazeye gitmek için iktisâsı icap eden dilenci formasını giyinmeye” başlarlar. (Gürpınar, 2015:55) O andan itibaren herkes dilencilik mesleğine bürünmüş ve bir an evvel paraları almanın endişesine kapılmışlardır. Kolları farklı parçadan oluşan dilenci formalarını giyerler. Bu dilenciler, yaşamlarını mezarlığa cenazenin gelmesine göre şekillendirmektedirler. Romanda bu dilencilerin başka bir iş yaptıkları ile ilgili bir bilginin olmaması yaşamlarının dilencilikle idame ettirdikleri kanaatini oluşturmaktadır.

Dilenci İmgesi ve Etkisi

Sabire isimli yan karakterin fiziksel tasviri için Gürpınar, “Kırlıca başörtülü, siyah yeldirmeli, esmer ciltli, kırk beşlik bir kadın bu kapı içinin ayrılmaz bir perisi gibidir. (...) Adı Sabire'dir. Gezindiği vakit ölçüce mutabakatı hiç düşülmeksizin kim bilir hangi sahib-i hayrın mürüvvetten vermiş olduğu bir çift eski fakat dar potinin içinde şişmiş, çarpılmış zannolunan ayaklarıyla rahat yürüyemediği, topalladığı görülür. (...) Gelen geçen ashab-ı

mürüvvetten ve cenaze sahiplerinden beş ona para alarak geçinir.” (Gürpınar, 2015:17-18) ifadelerini kullanır.

Bu pasajda dilencilikle geçinen Sabire'nin giyiminden hareketle yoksulluğu vurgulanmıştır. Sabire'nin, geçimini cenaze sahiplerinden para dilenerek sağladığı anlaşılmaktadır. İnsanların “giyim tercihlerindeki çeşitlilik, farklı toplumların ve bu toplumlardaki farklı konumların nasıl yaşantılandığının ince göstergeleridir.” (Crane, 2003:12) Giyim tarzı bireylerin hangi statüye ait oldukları hakkında ipuçları verir. “Orta Çağ'da yırtık pırtık giysiler yoksulun özelliğidir.” (Waquet ve Laporte, 2011:82). Waquet ve Laporte'in *Moda* (Waquet ve Laporte, 2011:72-73) adlı eserinde giyimin temelinde insanların ait oldukları toplumsal sınıf ile benzerlik kurma ihtiyacı yattığını belirtir. Bir gruba aidiyet, Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki bireylerin ait olma ihtiyacına yöneliktir. Giyim şekli ve sosyal statü arasındaki ilişki belirgin bir şekilde kendini gösterir. Yalnızca Sabire değil, yaşadığı çevredeki diğer insanlar da bu şekilde yaşamakta ve geçimlerini sağlamaktadır. Böylelikle ait oldukları sınıfın özelliklerine yaşayış, giyim tarzı ve dünyayı algılayışlarıyla ortak bir uyum içerisindedirler.

Hacer, dilencililiğin tüm inceliklerine vakıf biridir. Hangi yaşta, nerede, ne şekilde dilencilik yaparsa daha çok kazanacağını bilmektedir. Bu sebepten dolayı kocasını dilencilik yapmaya zorlar. Hacer, dilencililiğin bir sanat olduğunu düşünür ve dilencilikte en iyi kazancın ihtiyarlıkta olacağına kanaat getirmiştir. Sadece ihtiyar olmak yetmez. Toplumun duygularını etkileyecek birtakım incelikler de bulunmalıdır. Hacer'in kocası için uyguladığı taktikler şu şekildedir:

“Altına yumuşak bir pösteki koydum. Bizim bunağı Eyüp Caddesi'nde sebinin önüne köşe başına oturttum. Arakiyesinin üzerine yeşil bir imame sardım. Kör zannetsinler diye koyu bir gözlük taktım. Sakatmış gibi sağ kolunu bir bez parçasıyla boynuna astım. Öbür eline koca bir tespih verdim. Göbeğe kadar süt gibi beyaz sakal... Öyle halâvetli bir dilenci oldu ki, hiç zahmetsizce... Şöyle dudağını bile kımıldatmadan onluklar önüne yağmur gibi yağıyor, bu pirifâniyi kim görse mutlak keseye el atıyordu. [...]” (Gürpınar, 2015:29)

Goffman, *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu* adlı eserinde insanların kendi bedenlerini “kişisel vitrin” (Goffman, 2014:34) olarak kullandıklarını ve performanslarını sergileyecekleri yer için “belli bir seti kullanmak isteyenler doğru yere gelene kadar oyunlarına başlayamazlar ve orayı terk ettiklerinde de performanslarını bitirmek zorunda” (Goffman, 2014:34) olduklarını ifade eder. Dilenciler için de durum benzerdir. Önce kendi vitrinlerini dilencililiğe uygun olarak süslerler ve ardından performanslarını sergileyecekleri setlerine gelerek işe başlarlar. Dilenecekleri mekânın ve görünüşleri arasındaki performansın kalitesini belirleyen bir ilişki söz konusudur. Hacer de kocasının kişisel vitrinini dileneceği mekanla özdeşleşir nitelikte hazırlamaktadır.

Hacer'in kocası insanlardan doğrudan para istemese bile bu şekilde para istediğini hissettirerek sanatını icra etmektedir. Üstelik dini içerikli nesnelere kullanarak insanların dini duygularını, kör ve sakatmış gibi görünerek vicdani yönlerini etkileyerek bir aldatmaca ile dilenmektedir. “Dilencililiğin temelinde duyguları sömürme vardır. Sağlam olduğu halde kendilerini” (Yeniçeri, 2008:276) sakat göstermeleri onların özel taktiklerindedir. Bunlar genellikle görsel anlamda fiziki aksaklıkları olarak kendini göstermiştir. Ahmet Haşim, Doğu medeniyetindeki dilenci görünüşünün nasıl olması gerektiği ile ilgili *Frankfurt Seyahatnamesi*'nde şöyle söyler:

“Doğu estetiğine göre dilencinin gözü olmamalı; göz yerinde patlamış iki beyaz zar olacak ve onlardan parçalanmış yanaklara doğru birtakım kanlı et parçaları sarkacak! Dilencinin ağzı ve dişleri olmamalı: Ağzı yerine dipsi bir uçurumun karanlıkları

sırıtaçak ve dişler, etlere gelişgüzel saplanmış demir çengeller şingırdayacak veyahut karışık tahtalar takırdayacak!” (Haşim, 1989:204)

Haşim, bu ifadeleriyle insanların dilencilere para vermesi için dilencilerde bu özelliklerin olması gerektiğini söylemektedir. Hacer’in eşine dilenci görüntüsü verme çabası bundandır.

Dilenirken birçok “hareket, duruş, konuşma, mimik ve jest de araç olarak” (Topateş, 2015:57) kullanılabilir. Geleneksel dilenciler kendilerince bir yöntem belirleyerek gerçeklik arz etmeyen durum ve sözlerle dilenmektedirler. Hacer, eşinin ihtiyarlığını kullanır. İhtiyar olmanın dilencilik için avantaj sağladığını söyler. Hacer, yalnız bununla yetinmez inandırıcılığını ve sömürme gücünü artırmak için kör, sakat numarası yaptırır ve dini duyguları çağrıştıran tespih ve sakal ile dinsel çağrışımında bulunan bir görünüm elde etmeye çabaladığı paragrafta görülür. Dilencilerin dilenmek için seçtiği mekanlarda önemlidir. Hacer, eşini sebilin önüne oturtur ki su içmeye gelip geçen acısın ve para versin. Hacer’in dediğine göre hem sağlık sorunları hem çizdiği dini görüntü hem de oturduğu mekân bağlamında baktığımızda kazancının çok olduğu anlaşılmaktadır.

Osmanlıda dilenci gruplarından biri olan iskatçıların seçtiği mekân ise mezarlıklardır ve bu romandaki dilenciler bu kategoride yer almaktadır. Iskatçılarının özelliği, kollarına farklı renkte kolluklar takarak özellikle zengin cenazeleri olduğunda bu kollukları takarak cenaze sahiplerinden para dilenirler. Bu dilenci grubunun çok ısrarcı olduğu bilinmektedir. Kollukların sebebi ise tamamen dilencilik hilesidir. Daha önce para aldıkları anlaşılmasını diye kollarına “farklı desen veya kumaştan oluşan kolluklar” (Göktaş, 1994:56-57) takarak dilenirler. Böylelikle birden fazla para alma şansı elde ederler. Dilenciler, sergileyecekleri performans için sadece kendi bedenlerini değil, “başka bedenleri ve nesnelere de kullanarak sahne tertiplerler.” (Kükrer, 2017:128) Kollukları, başörtüleri, yanlarındaki çocuklar bu dilencilerin önemli aksesuarlarındandır.

“Hepsi cenazeye gitmek için iktisâsı icap eden dilenci formasını giyinmeye koştular. Kocakarılar yeşil örtündüler. Değneklerini, su testilerini aldılar. (...) Kadınların çoğu her yeni başka kumaştan dikilmiş cenaze üniformalarını hemen arkalarına geçirdiler. Her kolun başka parçadan yapılması, cenazede para dağıtılırken bir elini önünden, diğerini de iki kişi aşırı taraftan uzatarak güya her kolu ayrı ayrı kimselere aitmiş gibi tek şahsın tezâufu birkaç defa fazla para alabilmek içindi...” (Gürpınar, 2015:55-56)

Dilencilik yapan ailelerin organize bir şekilde görev paylaşımında bulunarak dilendikleri görülür. Hacer’in kocası bu mezarlık dilencilğinde, ölüye sure okuyarak cenaze sahibinden para talebinde bulunmak amacıyla bu görevi yapar.

“Hacer, sokağın bir tarafında kavgayı seyrederken uyuya kalmış kocası Dilenci Abdullah’ı bir iki muştâ ile uyandırdı. İmamesini sardı. Mektep çocuğu gibi boynuna bir cüz kesesi astı. Eline esasını verdi:

“Kabir başında aşır okurken şaşırma, vallahi bu gece seni aç bırakırım...” tehdidiyle yola salıverdi.” (Gürpınar, 2015:55)

İnsanların dilencilere olan bakış ise daha çok emek vererek çalışabilecekleri halde bu yöntemi kullanarak kazanç elde etmelerinden dolayı hoş karşılanmamıştır.

“[...] Geloşlarının burnuna basarak bir eda ile önünden seke seke geçerken yanılıp da ona para istesem para yerine bir nasihat vermeye başlar... “Karı karı... Böyle sokak ortalarına oturup da züll-i suali irtikab edeceğine hizmetçiliğe git... Bak izbandut gibisin. Elin ayağın tutuyor...” diye türlü hakaretlerle akıl öğretmeye girişir...” (Gürpınar, 2015:22-23)

Dilenciler bu tür insanlarla karşılaşmaktan hoşlanmaz. Her dilenciye dilencilik yapmaya iten koşullar eşit olmadığı için bu tür aşağılayıcı bakışlar dilencileri toplum içinde

ötekileştirmektedir. Bu durum ise toplumda tabakalaşmaya ve sosyal dengesizlikler oluşturmaya neden olmaktadır. Erving Goffman'ın "damga" (Goffman, 2004:32) tanımı, toplumda yer edinmiş bireylere kimlik oluşturan, bireyi ya da grubu belli bir özelliğe göre algılatan fiziksel ya da sosyal alanlarda karşımıza çıkan bir kavramdır. Dilencilerin de bu türden bir damgaya sahip olduğunu söyler. Bu damga ile kişi kusurunu gizler ya da açığa çıkarır. Dilenciler damgalarını daha çok açığa çıkararak kazanç elde etmektedirler. Hatta daha da ileri giderek kendi bedenleri üzerinde yeni damgalar dahi oluştururlar. Toplum, kişinin dilenci olduğunu mevcut damgalardan hareketle algılar ve böylelikle para verme yoluna gidebilir. Damgalar bireyin dilenci olduğu ile ilgili bir algı oluşturmuyorsa insanların para vermesi pek mümkün olmaz. Dilenciler bu damga ile belli bir dilenci estetiği yakalayarak kazanç elde etmeye çalışırlar. "Eyüp'te kebabçılar köşesinde sakat bir kedi gibi, etrafı koklayarak oturan şiş bacak dilenci..." (Gürpınar, 2015:56) Bu dilencinin dilenci sınıfına ait olduğunun damgası sakatlığıdır. Sakatlığını insanların gözüne sokarcasına mevcut damgasını açığa çıkarma çabasına girer. Gizledikleri tek an ise zabıtalının varlıklarını fark ettikleri andır. O andan itibaren dilenci olduklarına dair var olan damgalarını gizleme yoluna giderler. Romandaki dilencilerin dilenciliklerini gizledikleri görülmemiştir.

Dilencilerin ısrarları da toplum tarafından olumsuz karşılanmıştır. Dilencilerin ısrarcı oluşu insanlardaki tahammülün azalmasıyla sırf dilenciye başından savmak için istemeyerek para vermek zorunda hissetmiştir kendini. Nitekim romanda geçen mezarda para dağıtılan sahnede "Ver şu pise ver... Söylediği yalan gerçek ne ise insanın içi acıyor vesselam..." (Gürpınar, 2015:75) sözleri, dilencilerin gerçek ihtiyaç sahibi olup olmadıklarına dair oluşan bilinmezlik sonucunda bireylerin vicdani yönünü etkileyerek kişideki emin olunamayan durumu kendileri için olumluya çevirdikleri görülmektedir. Bunun için genellikle dış görünüş itibarıyla kendilerini ihtiyaç sahibi göstererek insanların duygularını sömürmektedirler. Burada başka bir soru ortaya çıkar. Sadaka veren kişi sadakayı neden veriyor? Aslında birçok insanın dilenciye para vermesinin nedeni dilenci değil, bireyin kendisini düşünmesidir. Kimisi için bu durum dini menfaatlerle açıklanırken kimisi için toplumsal huzurun korunması veya bozulmaması (Simmel, 2009:158) içindir. Ya da içinde bulunduğu huzursuz ortamdan kurtulmak için birey dilenciye para vermektedir. Hacer, merhumenin oğlunun yanına gidip merhumeyi tanıdığı yalanını uydurarak, mezarda karanlıkta yalnız bırakmayarak onu bekleyeceği, her dini günlerde duasını okuyacağı gibi gerçekliği yansıtmayan sözlerle bütün duygu sömürülerini kullanıp parayı alarak Hacer istediğini elde etmiş olsa da aslında merhumenin oğlunun Hacer'e para vermesindeki sebep Hacer'in yoksulluğunu düşündüğünden değil kişinin kendisini ve ölen annesini düşünmüş olmasındandır.

"Ah velinimetzadem... Hepiniz bırakıp gidiyorsunuz. Validen burada, karanlıkta yapayalnız kalıyor. Ah zavallı hatun. Biz gelip bekleyeceğiz. Üç gece bir sıraya okuyacağız..." Küçük Bey birkaç mecdiye daha verilmesi emrinde ısrar ediyordu. Hacer hareket eden arabanın arkasından yangın köşklüsü gibi koşarak hâlâ:

"Üç aylarda da okuyacağız..."

Arabadan birkaç para daha atılıyor... (Gürpınar, 2015:79)

Yani bu durum, dilenciye verilen paranın, insanlar arasındaki ekonomik farkı ortadan kaldırmak gibi bir amacı olmadığını gözler önüne serer.

Dilenme Mekânları

Yaşam şekli dilencilik olan bu dilencilerin en çok tercih ettiği mekanların başında mezarlıklar gelmektedir. Cenaze sahipleri acılı bir şekilde iken onların duygularını istismar etmek daha kolay olacağından günümüzde bile mezarlıklarda pek çok dilenci görülmektedir.

Bunun dışında sebil önünde bir çeşmeye su içmeye gelenler, orada yer edinmiş dilencilerle karşılaşmaktadır. Dilencilerin seçtiği bu mekanlar işlev ve elde edilen kazanç ile paralellik gösterir. Hacer, eşini özellikle sebilin önüne köşe başına oturtur. Orada elde edilen kazancın çok olması insanların çok sık gelip geçtiği işlek bir mekân olmasından kaynaklanmaktadır. Hacer'in ifadesine göre de oradaki kazançları gayet fazladır, "günde on beş, yirmi kuruşa para demiyorduk. (...) Sonra bu kazancımızın farkına vardılar. "Sebilin önu şerefli yerdir, oraya dilenci oturtmam, ben mütevelliyim." diye meydana bir herif çıktı." (Gürpınar, 2015:29) İşlerin her zaman dilencilerin istediği gibi gitmediği anlaşılmaktadır. Bu sebilin sorumluluğunda olan memur Abdullah'ın orada dilenmesini engellemiştir.

Bu dilencilerin esas mekânı mezarlıklardır. Mezarlıkta dilenen bu dilenci grupları mezarlığa dilenmeye giderken dilencilerin mezarlığa bir anda dolmasını yazar, "dilenci sürüsü sel akar gibi mezarlığa doldu" (Gürpınar, 2015:58) ifadesi ile anlatırken dilencilerin mezarlıkta ön sırayı kapma nedeni, verilen sadakadan daha çok hak elde edebilmektir. Ön sırayı alabilmek için adeta birbirlerini ezme tehlikesinde dahi buldukları görülür.

"Burada mücadele böyle devam ederken dua-gû ve dilenci sürüsü sel akar gibi mezarlığa doldu. Körler treni öndeki tek gözün irşadıyla serviler arasından yalpa vurarak geliyordu. Ön sırayı kapmak için birbirini dirsekleyerek, kakıştıarak büyük bir maide yarmış gibi çökerek etrafını çepeçevre sardılar." (Gürpınar, 2015:58)

Yazar burada bu dilenci grubunun açgözlülüklerini de belirtir. Açgözlülüğü ile öne çıkan tip ise Hacer'dir. Kocasını zorla dilendirmesi, kendisinin daha çok para alma arzusu ile yalvarması ve birçok yalan söylemesi bunun göstergesidir. Son olarak Hacer, kızı Hürmüz'ü para için Veli Efendi ile evlendirme çabası ve bunun sonucunda hamile olan kızının çocuğundan Veli Efendi anlamadan kurtulmak için yeni doğmuş bebeği öldürmesi ile yazarın romanı sonuçlandırması açgözlülüğün sonuçlarının trajik bir yansımasıdır.

"Bu mühim keşfini öbür dilencilere haber verdi. Birkaçı yana yana merhumeye dua ettiler. Kör dilencinin biri para sözünü duydu. "Dağıtıyorlar mı?" istifhamından sonra kerihçe bir sada ve bülend-âvâz ile aşır okumaya başladı. Bu ses etrafa bir çığırkan gibi tesir etti. Beş on yerden, birden tilavet duyuldu. Cenazenin henüz gelmediğini ihtar ile hepsi sustular." (Gürpınar, 2015:56)

Dilencilerin cenaze ile pek ilgisi yoktur. Onların tek amacı daha çok para alabilmektir. Öyle ki ölen kişiye dua okumaya para sözünü duyduktan sonra başlamaları dini olguların kullanılarak dilenciler tarafından amaçlarına ulaşma yolunda bir araç olduğu anlaşılmaktadır.

Dilencilikte Yalvarma

Yalvarma, kelime anlamı olarak "Birinden ısrarlı bir biçimde, kendine acındırarak sözlerle, saygılı bir biçimde bir şey istemek" (www.sozluk.gov.tr, 2020) şeklindedir. Romanda dilenciligi en başarılı şekilde yapan Hacer'dir. Buradaki başarı kıstası dilenciler arasında en çok payı alan olmasıdır. Hacer'in başarısı yalvarma ve sözle ikna becerisinde kendini göstermektedir. Hacer, yalvarırken aldatmacalardan da yararlanır. Dilencilerin genel hünerlerinden olan ısrarcı tutum, dilencilik sanatını icra eden biri için önemli bir meziyettir. Hacer'in mezarlıkta en çok parayı alan olmasında bu hüneri yatmaktadır. Hacer, dindar biri gibi kendisini acındırmakta "hakiki bir tiyatro artisti sanat aşinalığı ile" (Gürpınar, 2015:21) dilencilik sanatını icra etmektedir. Yazarın bu ifadeleri kullanması, dilenciligi ustalık gerektiren bir sanat olarak algıladığını gösterir.

Hacer'in ısrarcı oluşu da daha çok para elde etmesini sağlar. Hatta daha çok para almak için dil döker, karşısındakini aldatır. Üstelik bunu kendi hakkı olarak gördüğü için parayı almakta ısrarcı bir tutum sergiler.

“Ya ne istiyorsun cırlak karı?”

“Kuran okudu...”

“Eh, verdik ya...”

“Herkes çekildikten sonra bu akşam kabir başında yine okuyacak... Kadını şimdi burada yapayalnız bırakıp gideceksiniz. O ameliyle kendi kendine kalacak... Ah yaldızlı odaları terk ile böyle karanlık kabre kapanıp yatması kolay mı?” (Gürpınar, 2015:77)

Yoksulluğun Etkisi ve Yabancılaşma

Romanın sosyal ortamı Ali Ağa'nın kahvehanesi, mezarlık ve mahalledir. Bu mahalle bir çingene mahallesidir. Ben ve ötekinin mücadelesinde bu farklı etnik yapıya sahip çingeneler kendi mahallelerinde yaşam şekilleri bakımından kavgayla, parayla, bazı olumsuzluklarla yaşamı sürdüren topluluk olarak romanda yer almıştır.

Bu mahallede ahlaki bir yozlaşma görülür. Yazar, mahallede olanları realist bir şekilde anlatır. Onların benliklerinde bir değişme görülmez. Durum olduğu gibi verilir. Hacer sonunda katil olmuştur ama bunun cezasını çekmez. Hürmüz'ün çocuğunu kaybettikten sonraki duygu durumları verilmez. Hürmüz'ün babası Abdullah sönük bir tiptir. Olay akışını yönlendirici bir etkiye sahip değildir. Olayları kontrol eden, şekillendiren Sürtük Hacer'dir. Roman kahramanları toplumla bir çatışma içerisinde değildir. İçinde ki toplumsal yapıya ve süregelen yaşam biçimlerine uygun, yaşamlarını sorgulamaksızın yaşamaya devam etmektedirler.

Romanda toplumla bir çatışma olmamasına karşın bireyin kendi öz değerlerine kendi benliğine karşı bir yabancılaşma söz konusudur. Fromm'a göre yabancılaşmış insan, yetersizlik duygusunu yenmek için sevgisini, zekasını, cesaretini yansıtacağı bir objeyi seçer. “Bu objeye boyun eğerek kendi nitelikleriyle ilişkide olduğunu duyar. Kendisini güçlü, akıllı, cesur ve güvende hisseder.” (Fromm, 2001:65) Yabancılaşmış kişi bu objeye tapar. Ve eğer yabancılaşmış kişi objesini kaybederse bu kendisini de kaybetmesi demektir, der. Böylelikle birey benliğinden, kimliğinden uzaklaşmış olur. Hacer'de görülen gücün objesi paradır ve onun için önemli ve değerli bir yere sahiptir. Hacer'de görülen bu benliğe yabancılaşmanın yanında insani değerlere de uzaklaştığı görülür. Paraya atfettiği aşırı değer ile insana gösterdiği değer arasındaki fark, bunu örnekler. Para uğruna insanları kandırır, kızını ve torununu feda eder ve bu obje, Hacer'i bir katile dönüştürür. Bütün bunlar, Hacer'in kendisindeki yetersizlik duygusunu yenmek için para objesini seçmiş olmasındandır.

Hacer'in içinde bulunduğu hayattan yaşam koşullarından yakındığı birkaç yer görülür. “Midemde acı kahveden başka çıkaracak başka bir şey yok... Bu yoksullukla bilmem ne olacak hâlimiz!” (Gürpınar, 2015:27) Hacer'in burada vurguladığı yoksulluk Marshall'in tanımladığı mutlak yoksulluktur. Yani temel ihtiyaçları karşılamak için “ihtiyaç duyduğu kaynaklardan yoksun” (Marshall, 2005:825) olma durumudur. Onun, içinde bulunduğu yaşam koşulları çerçevesinde yaşamını sürdürme gayreti gösterir. Bu gayret çoğu kez hilelere, aldatmalara başvurarak gerçekleştirme yolunu izlediği görülür. “Malul, muavvec, sarsak sursak bir yürüyüşle cenaze sahibine sokulur. Tabutun şeklinden meyyitinin hüviyeti hakkında olacak istinbâta nazaran söylenecek Hacer'in ezberinde birkaç çeşit nutuk ile hangisi uygunsa onu söylemeye başlar.” (Gürpınar, 2015:21) Duruma göre dil sanatıyla cenaze sahibini etkisi altına almaya çalışır. Hacer, Hürmüz'ü Veli Efendi ile evlendirmek isterken, dilencilik yaparken, geçmişte yaşadığı sıkıntıları anlatırken birçok kez yalana başvurmuş ve insanları aldatma yolunu seçmiştir.

Romandaki tipler, genellikle benzer yaşam şartlarında bulunan insanlarla bir aradadırlar. Tüm olaylar kendi dünyaları içinde gelişir. Dilencilik olgusu da türlü

aldatmacalar da kendilerinin sınırlandırdığı yaşam alanlarında gerçekleşir. Bauman, *Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar* adlı eserinde dilencileri sınıfdışı olarak tanımlanan -toplumda küçük bir yer edinen- sınıfın içinde ele alır. Ona göre bu sınıf, topluma herhangi bir yararı olmayan ve bununla birlikte insanların korktuğu, tehlikeli bulduğu (Bauman, 1999:98) toplumda var olan bir kesimdir. Hacer'in tehlikeli ve açgözlü tarafı da romanda görülmektedir.

Roman'ın sonunda Hacer'in yeni doğmuş kendi torununu menfaati uğruna öldürmesi Hacer'in değer yargılarındaki bozukluğun göstergesidir.

Dilencilere Para Verme ve Ortaya Çıkan Sosyal Sorun

“İnsanlar dilencilere neden para verir?” sorusunun cevabı, Türk kültüründe yardımlaşma olgusunun güçlü olması ve İslami dayanakların varlığıdır. Pek çok hadiste sadakanın önemi vurgulanmakta ve dilenciye karşı kötü muamele yapılmaması gerektiği ifade edilmektedir. Ancak bazı hadislerde dilenciler için verilen hüküm şu şekilde geçmektedir: “Elinin emeğiyle geçinme imkânı varken dilenenler, özellikle bu şekilde mal biriktirmek için avuç açıp isteyenler aslında cehennem ateşi talep etmiş olur.” (Müslim, “Zekât”, 105) (<https://islamansiklopedisi.org.tr/dilencilik>) bu hadis, para yardımında bulunulacak ihtiyaç sahibi ile dilencilerin ayrımını göstermesi bakımından önemlidir. Ancak insanlar para verdiği dilencinin gerçek ihtiyaç sahibi olup olmadığını bilmemektedir.

Bu iyi niyet, şayet dilenci ihtiyaç sahibi değilse dilencilerin bu davranışını olumsuz pekiştirmiş olmaktan ileri gidememektedir. Aslında iyilik yaptığını düşünen kimselerin bu davranışı toplumda bir soruna dönüşmesine sebep olmaktadır. *Hayattan Sahifeler* romanında da mezarlıkta dilencilere para verme geleneği oluşmuştur. Hem veren hem de dilenen dilenciler için bu durum normal karşılanmaktadır ve dilencinin yalan söyleyip söylemediği ya da gerçekte ihtiyaç sahibi olup olmadığı sorgulanmadan para verilmektedir. Bu durumla romanda şu şekilde karşılaşmaktayız:

Mezarlıkta uşaklardan para alma mücadelesi içinde olan dilencilerden biri “Efendi hazretleri Rabbim bir Kibriya hakkı için, daha on para alamadım... Babam yirmi gün evvel vefat etti. Anam bir haftadır can çekişir... İki kaşık sıcak çorba olsa dirilecek...” (Gürpınar, 2015:74) diyerek uşaklardan para ister. Bir başka dilenci bu dilenciye anne ve babası olmadığını, yalan söylediğini iddia ederek yalanlar. Bunları işiten parayı dağıtan kişi, gerçeği bilmediğini ancak acıdığını söyleyerek yalan söylediği iddia edilen dilenciye para verilmesini söyler. Bu örnekte olduğu gibi dilencilerin ihtiyaç sahibiymiş gibi yalan söyleyerek para isteme talebi insanlar tarafından karşılandığında hem yalan söyleme alışkanlıkları hem de dilenerek para kazanmaları kişiliklerinin bir parçası olmasına sebep olabilmektedir. Bu durum, dilencilere para veren insanların dilencilere büyük bir kötülük yaptıkları sonucunu ortaya koymaktadır.

Romandaki dilencilerin bir iş yapmak gibi bir düşünceleri, endişeleri yoktur. Yoksullukla mücadele ederken birinin ölmemesi üzerine dilenciliklerini icra edemeyerek parasız kalacaklarının endişesini Hacer'de görürüz. Dilencilik yapamadığından endişelenen dilencinin varlığı toplumda ciddi bir soruna işaret etmektedir. Dilencilerin, yaşamlarını başkalarının emekleri üzerinden sürdürmeye ve insanlara bel bağlayarak yaşamaya alıştıklarını gösterir. İnsanların dilencilere para vermeleri, “sen dilenerek yaşamını sürdür biz insanlar kazancımızla geçimini sağlarız” demenin dolaylı bir şeklidir. İnsanların dilencilerde böyle bir algı yaratması dilencilerin sayıca artmasına hatta dilencilerin para vermeyen insanlara karşı sanki mecburmuş gibi söylenmesine neden olmaktadır. “Dilencilerin toplumda oluşturdukları en bariz yargı bunların her şeyi rahatlıkla yapabilecek potansiyelde olmalarıdır. Bu sebeple insanlar kısmen vicdanen kısmen de onların şerlerinden korunmak

için dilencilere yardım ederler.” (Çelik, 2018:4) Dilencilerin tehlikeli olarak görülmesi toplumun huzuru için de tehlike arz etmektedir. Kimi insanlar dilencilerin kendilerinde hissettirdikleri duygudan kurtulmak ya da dilencinin ısrarından kurtulmak için dilencilere para vermeyi tercih etmektedirler. Bu tutum, dilencilerin ısrarcı olmaları sonucunda istediklerini elde edebilecekleri düşüncesine yöneltmektedir.

Sosyal sorunun devam etmesine sebep olacak bir başka durum ise dilencililiğin ailecek yapıyor olmasıdır. Gelecekte toplumsal sorunun bir parçası olan potansiyel dilenci ya da suçlunun yetişmesinde ailecek dilencililiğin yapılması etkin rol oynamaktadırlar. Romanda da çocuk dilencilerin gelişiminde dilencililiğin olumsuz etkisini görmekteyiz.

“Yer kavgasından dolayı iki kadın sopa sopaya geldiler. Dövüşenlerden birinin kız çocuğu anasına yardım etmek için çenesinin var kuvvetiyle hasmının kığını ısırdı. Kaba etine geçen dişlerin acısıyla hasım yan tarafa, sakat bir kadının üzerine devrildi. Malul karı su dolu testisiyle beraber bayırdan aşağı yuvarlandı. (...) bu aralık çocuğun biri arkadaşının elinden borca alınmış simidi kaparak kaçtı.”

Çocukların dilencililiği küçük yaşta öğrenerek birtakım sorunlara yol açtığı görülmektedir. Dilencililiğin yanı sıra simidi alıp kaçan çocuğun hırsızlık gibi kötü davranışlarda bulunması da dilencilikle birlikte gelen olumsuz özelliklerden biridir.

Sonuç

İncelediğimiz *Hayattan Sahifeler* romanı, hayatını dilencilikle sürdüren bir kesimin yaşamını gözlemlerle okuyucuya aktarılan önemli bir romandır. Toplumun sosyal yapısına ışık tutan bu eser, dilencilik yapan bir kesimin hayata bakışını, yaşamı algılayışını ve dilencilerin gündelik yaşamıyla ilgili ipuçları elde etmemizi sağlar. Üstelik ıskatçılar ya da diğer ismi ile mortçu olarak bilinen dilenci grubunun kendilerine özgü hilelerinin bulunduğunu anlatır.

Dilencilerin yaşamı pek çok insan için bilinmeyen bir dünyadır. Eser, okuyucuyu dilencilerin bilinmez dünyası hakkında bilgilendirmektedir. Roman, karakterlerden hareketle dilencilerin yaşamları ve değer yargıları hakkında da pek çok ipucu vermektedir. Hacer ve diğer dilenciler için pek çok değer algısı yozlaşmıştır. Bu dilenciler için önemli olan maddi kazanç elde etmektedir. Daha çok maddi kazanç elde etmek için birbirleri ile giriştikleri mücadeleler, insandan çok maddeye verilen önem, maddi çıkarların insan canının üzerinde olması romanda görülen yozlaşmalardandır. Hacer'in nezdinde dilencilerin hayata ve insanlara bakışı, maddi kazancın elde edilmesi ile paralellik göstermektedir.

Eserde tespit ettiğimiz bir diğer olgu, roman kişilerinin dilencilik yaparken uyguladıkları hileler ile dilencililiğin bir sanat ve yaşam şekli olduğudur. Sanat ifadesi ile kastedilen dilencilerin kullandıkları dil ve görsellik sanatıdır. Romandaki dilenciler yalvarma kabiliyetleriyle karşı tarafı bezdiren bir tutum sergileyerek istediklerini elde ederler. Üstelik dilendiklerinde para almalarının doğal bir hakkı olduğunu düşünerek dilencililiği bir iş olarak görüp icra ederler. Bu, dilencilerin dilencililiği meslek gibi görmelerindedir. Dilenciler karşı tarafın herhangi bir isteği olmaksızın yaptıklarının karşılığını doğal bir hak olarak görürler. Bu yüzden romandaki dilencilerde kendilerini kötü hissetme, aşağılık duygusu gibi duyguların olmadığını görürüz. Elde ettikleri bu kazanç, dilencilerin kendilerini sosyo-ekonomik alanda var kılmayı amaçlayan bireyin kendi benliklerini bir nebze var edebilme çabasıdır. Dilenciler, içinde buldukları şartları kullanabildikleri ölçüde yaşam hayatlarını idame ettirirler.

Dilencililiğin toplumsal bir probleme dönüşmesinde dilencilerin dilencilik yapmasına ortam hazırlayan, onlara para veren insanların olduğunu görmekteyiz. İnsanlar dilencilere çeşitli nedenlerle para vermektedir. Ancak sebep ne olursa olsun dilencinin para almak için

etik olmayan pek çok hileye, yalana başvurmasında etkilidir. Çünkü dilenciler için önemli olan talep ettikleri parayı elde etmektir ve bu amaca ulaşmak için gerçeklik barındırmayan pek çok yöntem başvurumaktadırlar. Hatta dilencilerin çocukları da dilenci olarak yetişmekte ve var olan sosyal sorunun sürekliliği için ciddi bir problem oluşturmaktadırlar.

Sonuç itibariyle dilencilerin insanları aldatarak, duygu istismarı yaparak kazanç elde ettikleri sonucuna ulaşırız. Bunu en iyi yapan roman kişisi de Hacer'dir. Böylelikle insanlardaki kendilerinde kontrol edemedikleri, dilencilerin asıl kazanç kaynağı olan merhamet duygusundan dolayı dilencilik süregelen bir yapı halini almaktadır ve sosyal sorunun bir parçası olmayı sürdürmektedir.

Kaynakça

Bauman, Zygmunt (1999), *Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar*, Ü. Öktem (çev.), İstanbul: Sarmal Yayınevi.

Çelik, İsmail (2018), "Dilencilik Sınıfının Diğer Sosyal Sınıflarla Entegrasyonun İslâm Finans Uygulamalarıyla Sağlanması Üzerine Bir Teklif, *Social Sciences Studies Journal*.

Crane, Diana (2003), *Moda ve Gündemleri*, Ö. Çelik (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Fromm, Erich (2001), *Yeni Bir İnsan, Yeni Bir Toplum*, Necla Arat (çev.), İstanbul: Say Yayınları.

Goffman, Erving (2014) *Damga*, çev. Ş. Geniş- L. Ünsaldı-S.N. Ağırnaslı, Ankara: Heretik Yayıncılık.

Goffman, Erving (2014), *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, Barış Cezar (çev.), İstanbul: Metis Yayınları.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi (2015), *Hayattan Sahifeler*, İstanbul, Papersense Yayınları.

Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi (1994), Uğur Göktaş, İstanbul: Kültür Bakanlığı Tarih Vakfı Yayınları.

Haşim, Ahmet (1989), *Frankfurt Seyahatnamesi*, İstanbul: MEB Yayınları.

Marshall, Gordon (2005), *Sosyoloji Sözlüğü*, O. Akınhay, D. Kömürcü (çev.), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Rasim, Ahmet (1990), *Şehir Mektupları*, İstanbul: MEB Yayınları.

Simmel, Georg (2009), *Bireysellik ve Kültür*, T. Birkan (çev.), İstanbul: Metis Yayınları.

Şemsettin Sâmî (2010), *Kamûs-ı Türkî* (Haz. Paşa Yavuzarslan), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tanpınar, Ahmet Hamdi (1977), *Edebiyat Üzerine Makaleler*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Topateş, Aslıcan Kalfa (2015), *Dilenciler: Türkiye’de Yoksulluk ve Dilenme Kültürü*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Yeniçeri, Celal, *İslam Öğretisinde Çalışıp Kazanma/Kesb İlkesi ve Emeksiz Kazanç Peşine düşme Olarak Dilencilik ve Benzerlerine Bakış*, Bir Kent Sorunu: Dilencilik Sempozyumu Tebliğler Kitabı (ed. Suvat Parin). İstanbul: İBB Zabıta Daire Başkanlığı.

Waquet, Dominique, Laporte, Marion (2011), *Moda*, I. Ergüden (çev.), Ankara: Dost Kitabevi.

www.sozluk.gov.tr, [Erişim Tarihi: 24.01.2020]

<https://islamansiklopedisi.org.tr/dilencilik>, [Erişim Tarihi:22.04.2020]